

Kultur / **Filosofi**

Måske var det bedre, hvis vi ikke var blevet født

KRITIK / 19.12.16

Et pessimistisk verdenssyn er et sobert og realistisk verdenssyn i filosofien Eugene Thackers nye bog på dansk. Det kan også fungere som en anti-virus mod den pseudo-religiøse tendens, der lige nu nyder så stor popularitet

Trine Riel

Eugene Thackers *Kosmisk pessimisme* henvender sig til alle med en grundlæggende sympati for pessimismen. Hvad enten den forstås som

FAKTA

en filosofisk genre, funderet i ideen om at alting ender, eller som en personlig attitude, funderet i forventningen om at alting altid ender dårligt.

Kosmisk pessimisme er, ligesom Thackers tidligere udgivelser *After Life* og *In the Dust of this Planet*, en stilbevidst bog. En samling af filosofiske notater, depressive aforismer og *doom* poesi, der på mange måder minder om en opdateret, chik version af den Rumænske filosof Emile Ciorans *The Trouble with Being Born* fra 1973. Forlaget OVO press' danske oversættelse er udgivet i behændigt lommeformat; 45 siders pessimistisk forkyndelse, der kan konsulteres i øjeblikke, hvor man skulle have glemt hvorfor livet er og bliver *det værste* – 'pessimus' på latinsk.

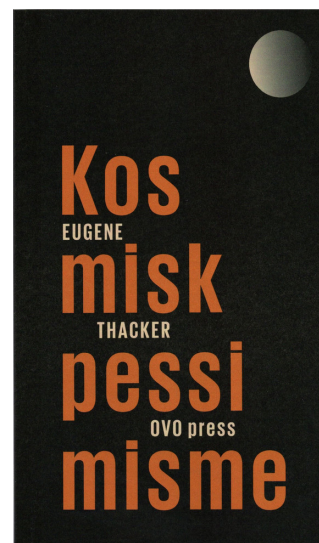
Hvis en filosofi kan siges at være pessimistisk er den, som Thacker siger, fanget et sted mellem at være filosofi og dårlig indstilling. Når den filosofiske pessimisme ofte affærdiges som den laveste form for filosofi, er det netop fordi dens anskuelse af tilværelsen som et forfærdeligt formålsløst foretagende, ses som udtryk for en personlig, tvær og melankolsk, attitude. Udenfor filosofien afvises den dårlige indstilling også, for det meste på grund af dens nytteløshed og direkte skadelige effekt: Pessimistens kreperlige sortsyn kan ikke bruges til noget, det er ukonstruktivt og endda destruktivt. Hvilket er en helt korrekt dom, for pessimisten er altid budbringer af dårlige nyheder, dræber af enhver entusiasme.

Men hvad er 'kosmisk' pessimisme? Det er en type pessimisme, der vender sig ud mod verdensrummet, mod det der ligger udover det menneskelige. Men man kan også sige, at det er en pessimisme der er *fremkaldt* af verdensrummet, af et angstprovokerende møde med dets umenneskelige dimension, eller hvad Blaise Pascal beskrev som det uendelige univers' frygtindgydende stilhed.

Et nyere billede på Pascals kosmiske forfærdelse, er Lars von Triers katastrofefilm *Melancholia*. Her ser vi hvordan protagonistens eskalerende depression går i symbiose med den udefrakommende dødsplanets tiltagende nærvær. Hvordan det personlige sammenbrud

Eugene Thacker,
Kosmisk pessimisme.
Oversat af Andreas
Eckhardt-Læssøe. OVO
press. 48 sider.

OVO press

sammenfalder med jordens, og med hele menneskehedens, udslettelse. *Melancholia* portrætterer et intenst simultant kollaps på psykisk, fysisk og metafysisk plan – en total undergangsvision som den kosmiske pessimisme også deler.

I anderledes og mere afdæmpet stil, har den kosmiske pessimismes skønlitterære fader figur, H.P. Lovecraft, beskrevet sine noveller som baseret på følgende fundamentale præmis: »at menneskelige love, interesser og følelser er absolut uden betydning og validitet i det vældige kosmos.« Dette er også en fundamental, og banal, præmis for den kosmiske pessimismes forsøg på at lede tanken væk fra det subjektive udgangspunkt, drive den udover det menneskelige, alt for menneskelige, perspektiv. Erkendelsen, eller rettere anerkendelsen, af kosmos' totale indifferens, gør os i stand til at konstatere, sammen med Nietzsche, at der var evigheder hvor mennesket, og al dets selvbildske viden, slet ikke eksisterede. Og når det en dag er slut med menneskeheden, så vil vores tilstedeværelse på en lille afsides plet i universet have udgjort blot et sekund og have gjort absolut ingen forskel.

I lyset af det, kan pessimistens vurdering af vores eksistens som total futil, ikke længere affærdiges som grundet i et personligt sortsyn eller subjektive affekter. Men snarere som baseret på en ganske upersonlig, sober observation. Og således bliver det muligt for pessimisten, at opfatte sig selv som en *realist*. En realist der, som beskrevet i en af den kosmiske pessimismes hovedværker, Thomas Ligottis *The Conspiracy Against the Human Race*, modsætter sig hvor tids udtalte policy, den normative optimisme. En slags tvangs-optimisme der pådutter os at fortrænge det faktum, at vi ikke er andet end langsomt rådrende kød på smuldrende knogler, overgivet til et kosmisk og eksistentielt tomrum.

“ Når det en dag er slut med menneskeheden, så vil vores tilstedeværelse på en lille afsides plet i universet

have udgjort blot et sekund og have gjort absolut ingen forskel.

Når det tages i betragtning, at mennesket er udstyret med en intellektuel evne til at erkende den slags tragiske sandheder om sig selv, så kan det synes fuldstændigt utroligt, at vores art ikke for længst er gået under i voldsomme vanvidsepidemier – som den Norske filosof og bjergbestiger Peter Wessel Zapffe sagde det.

Men der er mange, der slet ikke finder sådanne sandheder vanvidsinducerende, men i stedet møder dem med et lettere irritabelt, »og?« Det typiske reaktionsmønster, der konfronterer pessimisten: Og hvad så? Hvad kan vi bruge det til? Igen må man medgive, at pessimistens indsigter vitterligt ikke kan bruges til noget. De har ikke og producerer ingen fremtidshorison. Men det er også pointen.

Hvad det kosmisk-pessimistiske perspektiv gør er, at låse tænkningen fast i en spasme, hvor den tvinges til konstant at konfrontere sin egen og altings uundgåelige undergang som et horribelt faktum. Man kan vælge at se dette som en slags selvvalgt skærsild. Men det er også muligt at se i den komiske pessimisme en bevidst modstand mod, og foragt for, den logik der afkræver af tanken, og af livet som sådan, at det er progressivt. I sin insisteren på at være ubrugelig, nytteløs og uden fremtid, fungerer den som en resolut stopklods for enhver ideologi, der anskuer produktivitet som en menneskehedens drivkraft. Således stiller den også spørgsmål ved selve konceptet om 'fremskridt'. Er den menneskelige livsforms udvikling faktisk progressiv? Er vores viden egentlig akkumulerende?

Foragten for den fremskridtsorienterede klausul er også, i mere ekstrem og konkret form, adresseret i den gren af pessimismen, der betegnes som antinatalisme. Her er der ikke blot tale om en mental stopklods, men om en decideret afvikling.

Antinatalismen starter fra den mytiske 'Silenus visdom' kendt fra Græsk filosofi og litteratur. Den visdom som Silenus, guden Dionysos' kompagnon og læremester, besidder, den frygtelige hemmelighed som han afslører for mennesket er, at det havde været bedre for det selv, hvis det aldrig var blevet født. Menneskelivet, siger Silenus, er så kort som en enkelt dag. Derudover består det ikke af andet end slid og møje. Og eftersom det ikke er i stand til at leve i uvidenhed om sin ulykkelige situation, da er det for mennesket at foretrække slet ikke at eksistere.

Hvis man bygger videre på den såkaldte hemmelighed, så når man til Schopenhauer. Han foreslår, at når vi nu af erfaring ved, og kan se med egne øjne, at livet er en lang sørgemarch mod døden, og at det består af så uendeligt meget lidelse undervejs, hvordan skal man da kunne forsvare at bringe flere liv i verden. Skulle vi ikke hellere spare fremtidige generationer fra eksistensen ubærlige smerte?

Selvmodsigelsen i sådan et frivilligt selvudryddelsesprogram er klar, og afspejler en mere fundamental selvmodsigelse indlejret i pessimismen som sådan. Som Nietzsche så rigtigt pointerede, så bygger den misantropiske fordømmelse af livet som lidelse på en *moralsk*, og derfor udtrykkelig menneskelig, værdibedømmelse af det. Og man kan ikke, som Nietzsche hånlige kommenterede om Schopenhauer, tage en moralsk pessimist alvorligt – og da slet ikke en der, som Schopenhauer, har for vane at spille fløjte hver dag efter maden! Sådan en type er, ifølge Nietzsche, slet ikke pessimist.

Hvis den kosmiske pessimisme kan være relevant i nutidig sammenhæng, er det ikke blot fordi den iscenesætter tidstypiske, apokalyptiske og post-humane, tematikker. Men også fordi den kan fungere som en anti-virus mod den pseudo-religiøse tendens, der lige nu nyder så rystende stor popularitet, nemlig forsøget på at genopfinde mening og formål med tilværelsen. Som en klar afvisning af dette desperate og kunstige genoplivelsesforsøg, kan den kosmiske pessimisme udøve et slags negativt selvhjælpsprogram: En træning i at opretholde, og insistere på, det meningsløse og det udsigtsløse, der, for den kosmiske pessimist, er intet mindre end vores eksistens' dybeste sandhed.

Med Thacker som dommedagsprædikant præsenterer *Kosmisk pessimisme* en bekræftelse af det tragiske livssyn, der, i fuld overensstemmelse med den pessimistiske ånd, ikke bringer noget synderligt nyt til de allerede eksisterende filosofiske værker som bogen citerer fra. Men som en tilgængelig og overskuelig introduktion, kan udgivelsen forhåbentlig omvende nogle disciple til tankens 'natteside'.

Men der er også noget problematisk ved Thackers bog, ved dens stil. Der er en fare for, at det filosofiske potentiale, der ligger i pessimismens brutale indsigter, stagnerer i en selvbevidst æstetisk form, og bliver til en slags banal depressionspoetik. Hvad Thackers *Kosmisk pessimisme* ikke adresserer, og ikke ønsker at adressere, er hvorledes et udvidet, kosmisk perspektiv også repræsenterer en frigørelse, en åbning for tanken. For den type overvejelser kan man i stedet ty til en anden feteret filosof, Ray Brassier. Brassiers bog fra 2007, *Nilil Unbound: Enlightenment and Extinction*, fremviser hvorfor ideen om undergang og det totale meningssammenbrud ikke kun er sandheder der bør begrædes i tragiske aforismer, men også kan – og skal – adresseres analytisk og på filosofisk rigoristisk vis.